

ΓΙΟΝΑ ΜΙΚΕ ΠΑΪΔΟΥΣΗ

ΤΑ ΒΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΙΘΑΙΡΩΝΑ
ΚΑΙ
ΤΑ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥΣ

ΑΘΗΝΑ 1980

ΓΙΟΝΑ ΜΙΚΕ ΠΑΪΔΟΥΣΗ

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΚΙΘΑΙΡΩΝΑ
ΚΑΙ
ΤΑ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 56270
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 22/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. _____

ΑΘΗΝΑ 1980

ΣΤΟ ΜΙΚΕ ΠΑΪΔΟΥΣΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΜΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	39
ΤΑ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	62
Πανηγυριώτικα τραγούδια	73
Τό τραγούδι τῆς Παναγιᾶς τῆς Γκούρας	73
Τό τραγούδι τοῦ ἁη - Γιωργιοῦ	79
Τό τραγούδι τοῦ ἁη - Κωσταντίνου	80
Τά τραγούδια τῆς δουλιᾶς	80
Τό τραγούδι τῆς Ψάθας	81
Τό τραγούδι τοῦ Γερμενοῦ	82
Τραγούδι τῶν ρετσινάδων	83
Τό τραγούδι τοῦ θέρου	86
Τό τραγούδι τοῦ ἀργαλιοῦ	88
Τσοπάνικα τραγούδια	91
Τό τραγούδι τοῦ χτίστη	93
Τά τραγούδια τοῦ γάμου	95
Τραγούδια τοῦ ἀρραβώνα	98
Τραγούδι τῶν προξενητάδων	100
Τό τραγούδι τῆς πεθερᾶς	102
Τά τραγούδια τῆς ἀγάπης	104
Α. Τραγούδια τῶν κοριτσιῶν	104
Β. Τραγούδια τῶν παλληκαριῶν	112
Γ. Τραγούδια τῆς κρυφῆς ἀγάπης	116
Ἐποικριές	125
Τραγούδια γιά λουλούδια καί δέντρα	126
Ταχταρίσματα	127
Μοιρολόγια	130
Ἐμμετρα σκωπτικά	134
Μεταγενέστερα τραγούδια	135
Σύγχρονα τραγούδια	141

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐργασία πού παρουσιάζουμε εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς προσπάθειας γιά συγκέντρωση καί καταγραφή ἀρβανίτικων τραγουδιῶν στό δερβενοχώρι Βίλια τοῦ Κιθαιρώνα. Ἀρχινισμένη πρὶν δώδεκα χρόνια ὀλοκληρώθηκε ἐπιτόπια τὸν Αὐγούστο τοῦ 1979.

Τὴν περιορίσαμε στό στενὸ περιβάλλον τούτου τοῦ χωριοῦ, γιατί πιστεύουμε πὼς μ' αὐτό τὸν τρόπο μπορεῖ νά γίνει σωστή καί ὀλοκληρωμένη δουλιὰ, χωρὶς κενὰ καί προχειρότητες, πού εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιπολαιότητος καί βιασύνης.

Στὴν προσπάθειά μας τούτη ἡ μόνη δυσκολία πού συναντήσαμε εἶτανε ἡ ἀνάγκη παραμονῆς στό ἐρευνώμενο περιβάλλον. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ κατανόηση καί ἡ προθυμία τῶν χωριανῶν εἶτανε τό λιγότερο συγκινητική.

Στὴ διάρκεια τῆς συγκέντρωσης τοῦ ὕλικου ἔγινε κατάδηλη ἡ ἀποδυνάμωση τῆς ἀρβανίτικης γλώσσας καί σέ τοῦτο τό χωριό, ὅπως καί σέ κάθε ἄλλη ἑλλαδική ἀλβανόφωνη περιοχή. Καί τοῦτο, στό διάστημα μιᾶς δωδεκαετίας. Ὁ καιρός, πού στά μέρη αὐτά ἡ γνώση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας περιοριζότανε στό ἐλάχιστο, ἀνήκει στό μακρινὸ παρελθόν. Ἀκολούθησε ἡ ἐποχὴ τῆς ἀρβανίτικης διαλέκτου πού διαμορφώθηκε ἀπὸ τὸν προοδευτικὸ ἐμπλουτισμὸ τῆς ἀλβανικῆς γλώσσας μέ πλῆθος λέξεις ἑλληνικῆς πού, ἐνσωματωμένες σ' αὐτή, λειτούργησαν ὀμαλά καί σωστά ἀκολουθώντας τοὺς κανόνες της. Ὑστερα ἤρθε ἡ ἐποχὴ ὅπου ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα μιλήθηκε παράλληλα μέ τὴν ἀρβανίτικη. Καί τώρα βρισκόμαστε στό στάδιο τῆς προοδευτικῆς ἐγκατάλειψης τῆς ἀρβανίτικης. Εἶναι γεγονός διαπιστωμένο. Οἱ σημερινοὶ γονεῖς ἐλάχιστα τὴν παραδίδουν στά παιδιά τους. Μποροῦμε νά εἴμαστε βέβαιοι πὼς θά εἶναι ἀνύπαρχτη στά ἐγγόνια τους.

Ὅμως τούτη ἡ γλώσσα ἡ ἀρβανίτικη μιλήθηκε σ' αὐτό τὸν τόπο ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ὡς τὰ σημερινὰ ἔδωσαν τό ἀντρίκιο «παρών» τους σέ κάθε ὥρα ἀνάγκης τῆς παραγνωρισμένης τούτης γωνιᾶς τῆς γῆς, χωρὶς νά λογαριάσουν θυσίες, συνέπειες ἢ ἀντίποινα. Γι' αὐτό θεωρήσαμε χρέος μας, πέρα ἀπὸ πολιτικὲς σκοπιμότητες ἢ ξεπερασμένες φυλετικὲς διακρίσεις καί ὑποκριτικὰ τεχνάσματα, πιστεύοντας μόνο στὸν ἄνθρωπο, νά καταγράψουμε τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα του. Καί τοῦτο, ὡς μιὰ ἐλάχιστη ἀπότιση ὀφειλόμενης τιμῆς καί σεβασμοῦ στὴ μνήμη τῶν ὅπου τῆς Ἑλλάδας Ἀρβανιτῶν.

Φτωχοί καί κατατρεγμένοι ἦρθαν ἐδῶ καί προνοιαστήκανε σ' ἀπόμερους τόπους. Ὑστερα, σαλαγώντας κοπάδια στά βουνά ἢ παρακινώντας βόδια στούς κάμπους κι ἄλλοτε ταμπουρωμένοι ἀπό τό Σούλι ὡς τό Μυστρά, ἄλλοτε σκαρφαλωμένοι στ' ἄλμπουρα τά Σπετσονυδριώτικα ἢ ὀρθόστητοι στίς γέφυρες τοῦ «Ἀβέρωφ» καί τοῦ «Κατσώνη», γέμισαν τούς ἀέρηδες σαλαγητά, φοβέρες τοῦ πολέμου καί ὄρντινα καπεταναίικα. Μά καί διδάσκοντας καί κυβερνώντας ἔδωσαν φωτισμένες διδαχές κι ἀπόκρισες περήφανες καί τιμημένες.

Πανηγυριῶτες λεροφορεμένοι, λαμπροστολισμένοι στή θανή ἀντάριασαν τήν πλάση μέ κλέφτικα τραγούδια καί τσάμικους χορούς, κατάρες δίκαιες καί ἠχερά μοιρολόγια.

Σέ τοῦτα ὅλα ἀφήσανε τή λεύτερη ρωμαίικη καρδιά τους νά μιλήσει στή γλώσσα τῶν μανάδων τους κι ἄς εἶταν γιά ζωή μά καί γιά θάνατο.

Παρουσιάζοντας τά γλωσσικά μνημεῖα τούτων τῶν ἀνθρώπων, θεωρήσαμε ἀπαραίτητο, γιά πληρέστερη ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη, νά προβοῦμε σέ μιάν ἱστορική εἰσαγωγή, κατατοπιστική γιά τά Βίλια καί γιά τούς ἀνθρώπους των. Νά ἐκθέσουμε δηλαδή τήν ἱστορία τούτου τοῦ χωριοῦ, ὅπου βρέθηκαν τά τραγούδια, καί τῶν ἀνθρώπων πού τά ἔφτιαξαν, τά τραγούδησαν καί τά χόρεψαν, μιά καί στήν περίπτωσή μας οἱ ἐπιδοθέντες στή μελέτη ἀλβανόφωνων περιοχῶν δέν ἀσχολήθηκαν εἰδικότερα.

Γ. Μ. Π.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σέ μιάν από τίς πλαγιές τοῦ θεοποιημένου ἀπό τούς ἀρχαίους "Ἕλληνας βουνοῦ Κιθαιρώνας, στά ριζά τῆς κορφῆς Λεστόρι, ἀπλώνεται σχεδόν ἀμφιθεατρικά τό χωριό Βίλια, ἔδρα τοῦ ὁμώνυμου δήμου τῆς Μεγαρίδας. Δεξιά κι ἀριστερά του οἱ κορφές Ἐλατιάς καί Πάστρα. Στό χαμηλότερο σημεῖο τῆς περιοχῆς του ὁ στενός κάμπος, τό Fund-i i Vilësë= ἡ βάση τῆς Βίλας. Ἡ οἰκισθ τοῦ χωριοῦ ἀνάγεται στά ὕστερα βυζαντινά χρόνια. Μέ τόν καιρό ἐξελίχτηκε σέ κεφαλοχώρι πού στό γύρω τόπο του ὑπῆρχαν κάποτε ἀρχαῖες ἀκουστές πόλεις καί πολίσματα.

Στό δῆμο Βιλιῶν ὑπάγεται τό Πορτο-Γερμενό ὅπου ψηλότερα ἀπό τήν παραλία του σώζονται τά σημαντικά καί ἐπιβλητικά ἐρείπια τῶν ὀχυρώσεων τοῦ δ' π.Χ. αἰ. τῆς ἀρχαίας πόλης Αἰγόσθυνα.

Γιά τούτη τήν περιοχή τῶν Βιλιῶν ὁ ἐξερευνητής τῆς ἀρχαιότητος Σκύλακας (ε' αἰ. π.Χ.) γράφει: «Μετά δέ Βοιωτούς Μεγαρεῖς εἰσὶν ἔθνος, καί πόλεις αἶδε· Αἰγόσθυνα, Πηγαί, τεῖχος Γεράνεια, Ἄρις...»¹, ὁ δέ μεταγενέστερός του ἱστορικός καί γεωγράφος Παυσανίας (β' αἰ.) σημειώνει: «Ἡ δέ ὄρεινή τῆς Μεγαρίδος τῆς Βοιωτῶν ἐστὶν ὄμορος, ἐν ἧ Μεγαρεῦσι Παγαί πόλις, ἑτέρα δέ Αἰγόσθυνα ὠκισται...»². Ἐν ΑἰγόσθENOIS δέ Μελάμποδος τοῦ Ἀμυθάονος ἐστὶν ἱερόν καί ἀνήρ οὐ μέγας ἐπειρασμένος ἐν στήλῃ, καί θύουσι τῷ Μελάμποδι καί ἀνά πᾶν ἔτος ἑορτήν ἄγουσι...»³.

Στά Αἰγόσθυνα λοιπόν λατρεύτηκε ὁ μάντης καί γιατρός Μελάμποδας, γνώστης τῆς γλώσσας τῶν ζώων. Ἐκεῖ ὁ Παυσανίας εἶδε τό ἱερό του καί τῆ λαξεμένη στήλῃ τήν ἀφιερωμένη σ' αὐτόν. Τά Αἰγόσθυνα γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ἀπέτελεσαν μέλος τῆς Βοιωτικῆς Ἀμφικτυονίας μέ κέντρο τήν ὀμηρικὴ Ὀγχηστό⁴.

Ὅσο γιά τίς Παγές, τήν ὀχυρὴ καί ἐμπορικὴ πόλη τῆς Μεγαρίδας, στά βοριοδυτικά της, ὁ λεξικογράφος Σκαρλάτος Βυζάντιος γράφει: «Παγαί· δω-

1. Σκύλαξ Καρυανδεύς, Περίπλους... τόμ. I, 39, σ. 38 στό Geographi Graeci Minores, Ἐκδόσεις Didot, Παρίσι 1855, Τόμοι 1-2.

2. Παυσανίας, Ἑλλάδος Περιήγησις, Ἐκδοσὴ L. Dindorf, Παρίσι 1882, Ἀττικά, I, XLIV,4.

3. Στόν ἴδιο I, XLIV,5. - Βλ. καί Κλαύδιος Πτολεμαῖος, Γεωγραφικὴ ἀφήγησις, Ἐκδοσὴ C. Müller, Παρίσι 1883, Τόμ. Α', σ. 540, 17, ὅπως καί στήν ὑπόσημ. 12.

4. Ν. Φαράκλας, Μεγάλῃ Σοβιετικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, Τόμ. Α', τ. 32-33, στό λῆμμα.

ρικῶς ἀντί Πηγαί· πόλις καί λιμὴν τῶν Μεγάρων»⁵, ὁ δὲ ἐπίσης λεξικογράφος Στέφανος Βυζάντιος (στ' αἰ.) ἀναφέρεται στὴν ὁμώνυμη πόλη τῆς Κύπρου, παροιμία τῶν Μεγαρέων, πού τὰ ἐρείπιά της σώζονται ἀνατολικά τῆς Κηρύνειας.

Τὰ ἐρείπια τῶν μεγαρικῶν Παγῶν ἢ Πηγῶν βρίσκονται στό Ἀλεποχώρι, στὸν κόλπο τῆς Λιβαδόστρας, τῆς ἀρχαίας Ἀλκυονίδας θάλασσας. Καί τοῦτο τό χωριό ὑπάγεται στό δῆμο Βιλιῶν, ὅπως κ' ἓνα ἄλλο ἀκόμη, ἡ Ψάθα, πού ἡ ὄνομασία της προῆλθε ἀπὸ ἓνα εἶδος τύφης (ψαθιοῦ) πού φυτρώνει ἄφθονο ἐκεῖ.

Ἡ ὄνομασία τοῦ χωριοῦ Βίλια ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τό ρῆμα βιγλίζω πού προῆλθε ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξη *vigilia* = σκοπιά, φυλάκιο⁶ καί μ' αὐτὴ τὴ σημασία ἀπαντᾷ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὰ βυζαντινά χρόνια στὸν τύπο βίγλα⁷. Ὅσοι δὲ ὑπηρετούσαν σ' αὐτὴ λέγονταν βιγλάτορες. Ὁ Χαλιορῆς ἀναγράφει τοὺς τύπους βιγκλιάρης καί βίγλαρης⁸. Στὴν ἀρβανίτικη γλῶσσα πέρασε μέ τοὺς τύπους *viglë* ἢ *viḡlë* (sic) καί *vigljë* ἢ *viḡljë* (resic)⁹, στή δὲ ἀλβανικὴ γλῶσσα ἀπαντᾷ ὡς *viglë* ἢ *vigljë*¹⁰.

Σέ ἔγγραφα τῆς Τουρκοκρατίας καί τοῦ Ἀγῶνα τό χωριό ἀναγράφεται ὡς Βίλλια (ἦ)¹¹, σήμερα δὲ ἀπὸ τοὺς ντόπιους ἀλβανόφωνους λέγεται *Vilë*-a = ἦ Βίλα καί ὄχι τὰ Βίλια. Ἡ μεταβολὴ τοῦ γένους καί τοῦ ἀριθμοῦ ἀποδίδεται στὴν ὑγρότερη προφορὰ τοῦ *l* ὡς *lj* πού ἔδωσε τὴν ἐντύπωση ὅτι μετὰ τό *l* ἀκολουθεῖ *i*¹².

Ἡ σημασία τῆς ὄνομασίας δικαιολογεῖται ἄλλωστε ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ θέση τοῦ χωριοῦ πού κάποτε ὡς βίγλα θὰ εἶταν ἀθέατη μέσα στό ἄλλοτε πυκνὸ δάσος καί στό ὑψόμετρο τῶν 600 μέτρων. Ἀναφέρεται σχετικὰ: «... ἡ θέσις τῶν Βιλιῶν (Μεγαρίδος), ἀφ' ὧν εἶναι κάτοπτον μέγα τμῆμα τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν πρὸς

5. Σκαρλᾶτος Βυζάντιος, Λεξικόν Ἐπίτομον τῶν ἐν τοῖς Ἑλλησι συγγραφεῦσιν ἀπαντωμένων κυρίων ὀνομάτων, Ἐκδοσις στερεότυπη Α. Κορομηλᾶ, Ἐν Ἀθήναις 1852, στό λῆμμα.

6. Πέτρος Φουρίκης, Συμβολὴ εἰς τό τοπωνυμικόν τῆς Ἀττικῆς, Περ. Ἀθηνᾶ (1929) Τόμ. 41, σ. 101. — Ἰωάννης Σαρρῆς, Τὰ τοπωνυμικά τῆς Ἀττικῆς, Περ. Ἀθηνᾶ (1928) Τόμ. 40, σ. 128.

7. Φαίδων Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καί πολιτισμός, Ἐκδοσις Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, Ἐν Ἀθήναις 1949, Τόμ. Γ', σ. 214.

8. Νικόλαος Γ. Χαλιορῆς, Ὑδραϊκά Λαογραφικά, 4, Πειραιεύς 1931, σ. 142.

9. Φουρίκης ὁ.π. σ. 101.

10. Κωνσταντῖνος Χριστοφορίδης, Λεξικόν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 28. — Στά Δίδυμα τῆς Ἐρμιονίδας λέγεται ἡ φράσις: *vëreshtë-a ka shtirë vighjë* = τό ἀμπέλι ἔχει ρίζει τσαμπιά = τό ἀμπέλι ἔχει παρουσιάσει (τά πρῶτα ὠριμα) τσαμπιά, ὅπου ἡ λ. *vighjë* = βίγλα ταυτίζεται μέ τὴ λέξη *viljë* = *një vesh rrush* = ἓνα τσαμπὶ σταφύλι (Χριστοφορίδης ὁ.π. σ. 24 καί 30).

11. Μελέτιος Α. Μπεναρδῆς, Ψῆγματα Μεγαρικῶν, Β', Μεγαρεῖς καί Δερβενοχωρῖται, χ.τ. 1936, σ. 34 καί ἄλλοῦ.

12. Φουρίκης ὁ.π. 41, σ. 102.

Θήβας δημοσίας ὁδοῦ, δικαιολογεῖ μᾶλλον τήν σημασίαν τῆς σκοπιᾶς...»¹³.

Ἐξάλλου μέ τήν ὀνομασία *vilë-a, viljë-a, vilëzë-a, viljëzë-a* σημειώνονται πολλές θέσεις στήν Ἀττική κι ἀκόμη μέ τούς τύπους Βίγλα ἤ σέ σύνθεση Κατσηβίγλα (Κακή βίγλα) καί Κατσηβίλα στή Σαλαμίνα¹⁴, ὅλες δέ βρίσκονται σέ χαρακτηριστικές ψηλές τοποθεσίες, ὅπως εἶναι κι αὐτή τῶν Βιλιῶν ἤ ἡ κορφή Βίγλα στίς Σπέτσες¹⁵.

Γιά τούτους τούς λόγους, ἐτυμολογικά καί πραγματικά, δέ μπορεῖ νά σταθεῖ καμιά ἐκδοχή ἀπό ὅσες ἔχουνε διατυπωθεῖ ὡς τώρα, ὅτι δηλαδή ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ ὀφείλεται στό ὄνομα κάποιου ἀρχηγοῦ τῶν Ἀρβανιτῶν ἤ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του ἤ ὅτι δηλώνει τήν ὑπαρξη κάποιας ἐπαυλης ἀλβανικῆς μέσα σέ τοῦτο τό χῶρο «ἤτις θά ἀπήτει καί ἰσχυρόν Ἀλβανόν χωροδεσπότην κύριον αὐτῆς, ὃν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν, οὔτε δυνάμεθα νά εἰκάσωμεν μεταξύ τῶν πτωχῶν Ἀλβανῶν...»¹⁶.

Πράγματι ἡ ἐκδοχή αὐτή εἶναι τό λιγότερο ἐξωπραγματική. Ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ εἶταν πολύ προγενέστερη ἀπό τήν ἐποχή πού ἐπισκέφτηκε τά Βίλια ὁ Γάλλος Buchon, γύρω στά 1835-40. Ὅμως στήν περιγραφή τοῦ χωριοῦ δέν ἀναφέρει ἐπαύλεις, ἀλλά ἀντίθετα ἓνα σπίτι Ἀλβανοῦ, ὅπου φιλοξενήθηκε, πού τό ἀποτελοῦσε ἓνα καί μόνο δωμάτιο καί σ' αὐτό κοιμήθηκε κι ἐκεῖνος κι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ¹⁷.

Κατά μιάν ἄλλη ἐκδοχή, πού ἀναφέρεται ἀπό τόν συγγραφέα Ε. Κ. Δημόπουλο: «Τό τοπωνύμιον Βύλλια κατά τόν γεωγράφον Μελέτιον, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἱστορικός Δ. Σουρμελῆς προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως Ὑσιαί εἰς Βίλλια ὑπό τῶν Ἑλληνοαλβανῶν... Ἡ περιοχὴ λόγῳ τῆς εἰδυλλιακῆς θέσεως καί τῆς ἀφθόνου βλαστήσεως ἐνομίσθη, ὅτι εἶναι τό ὄρος Ἡδύλειον... καί ἐκ ταύτης προῆλθε τό Βύλλια· τό Β ἀντικατέστησε τό Δ διότι δέν ὑπάρχει εἰς τήν Ἀλβανικὴν διάλεκτον»¹⁸.

Στό σημεῖο αὐτό ἔχουμε νά παρατηρήσουμε πρῶτα πῶς γιά τό ὄρος Ἡδύλειον ἀναφέρεται: «σειρά ὀρέων ἐν Φωκίδι, ἐκτεινόμενον ἄχρι τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ»¹⁹ κ' ὕστερα πῶς τό ἐπιχείρημα τῆς ἀπουσίας τοῦ στοιχείου Δ ἀπό τήν ἀλβανική γλώσσα εἶναι ἐντελῶς ἀνυπόστατο καί ἀσφαλῶς ὀφείλεται στήν πλήρη ἄγνοια τούτης τῆς γλώσσας ἀπό μέρος τοῦ συγγραφέα.

13. Φουρίκης ὁ.π. 41, σ. 102.

14. Στόν ἴδιο σ. 101.

15. Ἀντώνιος Μηλιαράκης, Γεωγραφία πολιτική νέα καί ἀρχαία τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καί Κορινθίας, Ἐν Ἀθήναις 1886, σ. 236.

16. Φουρίκης ὁ.π. 41, σ. 102.

17. J. A. Buchon, La Grèce continentale et la Morée. Voyage, séjour et études historiques, Paris 1843, σ. 558, xxxv.

18. Εὐάγγελος Κ. Δημόπουλος, Κιθαιρών. Ἀθήναι 1972, σ. 68.

19. Βυζάντιος, ὁ.π. στό λῆμμα.

Ὁ ἴδιος, ἀπορίπτοντας τίς προηγούμενες ἐκδοχές, διατυπώνει στή συνέχεια τοῦ κειμένου του τή δική του ἄποψη: «Τό τοπωνύμιον «Βύλλια» ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶναι ἀλβανικῆς προελεύσεως, καί ὡς ἰσχυρίσθησαν οἱ ἀσχοληθέντες μέ τά τοπωνύμια τῆς Ἀττικῆς - Μεγαρίδος . . . εἶναι καθαρῶς Ἑλληνική λέξις, διατηρηθεῖσα διά μέσου τῶν αἰώνων»²⁰. Παραθέτει δέ ἑπτά ἐτυμολογίες δικῆς του ἐπινόησης, πού τίς στηρίζει πότε στή λέξη βάλλις = φαλλός, πότε στό θεό Βάαλ ἢ στά βυζαντινά παραπετάσματα, τά βῆλα κ.ἄ.²¹. Ἀναγκαστικά θά τά παρακάμψουμε ὅλα τοῦτα, μιά καί δέν παρέχουν καμιά βάση σημασιολογική ἢ γλωσσολογική, ἀναγνωρίζοντας βέβαια τό μόχθο τοῦ συγγραφέα, πού δυστυχῶς δέν δικαιώνεται καί ἡ μή δικαίωση ὀφείλεται σέ μιάν ἔντονη «ἀντιαρβανίτικη» προκατάληψη καί σέ μιάν ἰσχυρή δόση προγονολατρίας κι ἀκόμη σέ μιάν ἀβασάνιστη ἄρνηση τῆς ἔγκυρης γνώμης τοῦ εἰδικοῦ Πέτρου Φουρίκη, ὅπου καί παραπέμπει ὁ συγγραφέας, μιλώντας γιά τούς «ἀσχοληθέντας μέ τά ἀλβανικά τοπωνύμια». Προσθέτει δέ: «Οἱ ἐπήλυδες ἐγκατασταθέντες δέν ἐδημιούργησαν ἓνα ἐνιαῖον οἰκισμὸν εἰς τήν περιοχὴν, διότι δέν ὑπάρχουν ἀλβανικά τοπωνύμια»²². Καί τοῦτο, ὅταν ὄχι μόνο στήν περιοχὴ τῶν Βιλιῶν ἀλλά καί σ' ὅλη τήν Ἀττική καί τή Βοιωτία —γιά νά μήν ἐπεκταθοῦμε στήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα καί στά νησιά της— σημειώνονται, παράλληλα μέ τά ἐπίθετα, πλῆθος τοπωνύμια εἴτε σέ γνήσια μορφή εἴτε παραφθαρμένα.

Στή συνέχεια θά ἀναφερθοῦμε στόν Π. Φουρίκη πού γράφει: «Βίλια· τό ὑπό τόν Κιθαιρῶνα χωρίον, ὃ παραδόξως ὑπό τῶν δημοσίων ἀρχῶν μετετρέπη εἰς Εἰδυλλίαν, ἓν ἐγκαταλελειμμένον χωρίον πρὸς βορρᾶν τοῦ Μαραθῶνος»²³. Θεωρεῖ δηλαδή παράδοξη τήν ὀνομασία πού δόθηκε στά Βίλια ἀπό τόν Μελέτιο. Κατά δέ τήν ἐπιτόπια ἔρευνα παρασχέθηκε ἡ πληροφορία, ὅτι πράγματι σ' αὐτόν ὀφείλεται καί ἡ καθιέρωση τοῦ δήμου Εἰδυλλίας. Κατά τούς ἀκολουθοῦντες αὐτή τήν ἐκδοχή, ἡ ὀνομασία προῆλθε ἀπό παραφθορά τῆς λέξης Εἰδύλλια, πού στήν ἀρβανίτικη γλώσσα ἔγινε Βύλλια. Παρατηρεῖται δηλαδή, τάχα κ' ἐδῶ, τροπή τοῦ δ σέ β ὅπως καί στά νεοελληνικά.

Τό πιθανότερον λοιπόν εἶναι νά ἀναφέρθηκε στόν Μελέτιο ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ ὡς ἡ Βίλια, ὃ δέ ἱερωμένος γεωγράφος, μή μπορώντας ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἔντονη ἐπήρεια τοῦ μυθολογικοῦ κύκλου, πού τυλίγει τόν Κιθαιρῶνα, καί τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαιολατρίας, ἀρχαιοποίησε καί τήν ὀνομασία Βίλια, ὅπως καί ἄλλες τοπωνυμίες, ἐπινοώντας μιά νέα λέξη. Ἡ παραφθορά δηλαδή ἔγινε ἐδῶ καί ἡ Βίλια ἔγινε ἡ Δίλια - Εἰδύλλια.

Ἀλλά καί ἡ ὀνομασία τῆς κορφῆς Λεστόρι προβληματίζει. Κατά

20. Δημόπουλος ὀ.π. σ. 68.

21. Στόν ἴδιο σ. 69-70.

22. Στόν ἴδιο σ. 42-43.

23. Φουρίκης ὀ.π. σ. 102.

μιάν έκδοχή, πού μᾶς ἀνακοινώθηκε προφορικά ἀπό Βιλιῶτες, ἀνάγεται στή λέξη ληστής, μέ τήν ἐπεξήγηση, χωρίς ὅμως κανένα ἄλλο ἐνισχυτικό στοιχεῖο, ὅτι στήν κορφή αὐτή κατάφευγαν κάποτε ληστές βρίσκοντας σιγουριά μέσα στό πυκνότατο δάσος τῆς. Ἀλλά τό τοπωνύμιο δέν ἀναγράφεται οὔτε προφέρεται Ληστόρι. Λέγεται καί ἀκούγεται *Leshtó r-i*. Ὁ Σαρρῆς ἀναφέρει: «Λεστόρι ἄλβ. = μαλλιάρó, δηλ. δασῶδες»²⁴, καί ὁ Φουρίκης στό ἴδιο λῆμμα ἐξηγεῖ: «Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν τῇ Ἀλβανικῇ τό *leshtó r* ἢ *leshtú ar* καί *ljeshtó r* *ljeshhtú ar* (ἐκ τοῦ *lesh* = μαλλίον) σημαίνει τόν μαλλιάρóν, ἄν δέ κατ' ἐπέκτασιν σημαίνει καί τόν δασώδη τόπον δέν γνωρίζομεν· ἄλβανιστί ὅμως *lestór* ἢ *leshtú ar* δύναται νά λεχθῆ καί ὁ τόπος ὁ περιέχων *lése* ἢ *lise* (δρύας)· ὥστε *Leshtóri* - Λεστόρι = Δρυμών»²⁵. Παραπέμπει δέ καί στή θέση Λεσιά τῆς Ἐπιδαύρου, ἀνάγοντας τό ἔτυμό τῆς στήν ἄλβανική λέξη *lis-i* = ὁ δρυς²⁶.

Ἡ Λεσιά ἀπό τούς ἄλβανόφωνους τῆς Ἀργολίδας προφέρεται *Lesë* ὄχι *Leshe* καί τοῦτο ἐπιβεβαιώνει τό ἔτυμό τῆς πού ἐνισχύεται καί ἀπό τήν ὑπαρξη —στά παλιότερα βέβαια χρόνια— δάσους ἀπό δρυς²⁷. Σημειώνοντας τή διαφορὰ τῆς προφορᾶς τῶν δυό τοπωνυμιῶν πού, ἄν καί ἀνάγονται στή λέξη *lis* κατὰ τόν Φουρίκη, ὅμως προφέρονται ἢ μέν πρώτη *Leshtó r* καί ὄχι *Lestó r*, ἢ δέ δεύτερη *Lesë* καί ὄχι *Leshe*, θεωρήσαμε ἀπαραίτητο νά ἐρευνήσουμε ἐπιτόπια τήν πρώτη περίπτωση, ἀκολουθώντας τή συμβουλή τοῦ Κωνσταντίνου Α. Ρωμαίου: «Εἶναι σημαντικώτατο καί ἀπαραίτητο ἡ αὐτοψία γιά ὅσους θέλουν σοβαρά νά σπουδάσουν τή ζωή ἢ τή γλώσσα τοῦ λαοῦ»²⁸.

Ἐπιτόπια λοιπόν ἀποκλείστηκε ἡ προέλευση τῆς ὀνομασίας Λεστόρι ἢ Λιστόρι ἀπό τή λέξη *lése* ἢ *lise*. Στόν τόπο αὐτό ὑπάρχουν ἀραιές δρυς, ἀλλά τά ἐπιβλητικά ἔλατα ἀφθονοῦν καί κάπως χαμηλότερα πεῦκα, σκίνα κ.ἄ. Ὁ ἀποκλεισμός ἐνισχύεται καί ἀπό τήν τοπική προφορὰ τῆς τοπωνυμίας.

Ἐπίσης οἱ Βιλιῶτες τσοπάνηδες, γεωργοί, κυνηγοί κι ἀνάμεσά τους ὁ Γιῶργος Α. Γκιόκας, ὁ Γιῶργης Χ. Γκιόκας, ὁ Μιχάλης Μακρυνόρης, ὁ Θωμάς Μόρφας βεβαιώνουν τήν ὑπαρξη μιᾶς μεγάλης πέτρας ἀκριβῶς πάνω στήν κορφή Λεστόρι πού τήν ὀνομάζουν *gurilëshit* = πέτρα τοῦ μαλλιῶ. Σέ

24. Σαρρῆς ὁ.π. σ. 143.

25. Φουρίκης ὁ.π. σ. 122.

26. Στόν ἴδιο καί στό ἴδιο ὑπόσημ. 2.

27. Στά Δίδυμα τῆς Ἀργολίδας σώζεται σχετική παράδοση. Σύμφωνα μ' αὐτή κάποτε φτάσανε στή Λεσιά κουρσάροι μέ «φοῦστες», μέ σκοπό νά ληστέψουν τά χωριά τῆς περιοχῆς καί νά σκλαβώσουν τούς ἀνθρώπους. Πρόλαβε ὅμως ὁ ἀντρωμένος *Laj Zot*, ἀφέντης κοντινοῦ κάστρου τῆς Λάιζας, πού τρέχοντας ξερίζωσε στό δρόμο του μιά πελώρια βελανιδιά καί χτυπώντας μ' αὐτή τίς φοῦστες, τίς βούλιαξε ὅλες μαζί μέ τούς κουρσάρους. Βλ. Γιόνα Μικέ Παϊδούση, Τά παιδιά τῆς σπηλιᾶς. Ἀθήνα 1978, σ. 46.

28. Κ. Α. Ρωμαῖος, Μικρά Μελετήματα, Θεσσαλονίκη 1955, σ. 85.

ἐρώτηση, γιατί τή λένε ἔτσι, ἀπάντησαν: atë gur e thómi ashtú se ishtë sipërë ndë mal Leshtór = αὐτή τήν πέτρα τή λέμε ἔτσι γιατί εἶναι πάνω στό βουνό Λεστόρι. Ἐπεξήγησαν δέ: nga mal-i leshtór múar émërinë dhe gur-i lëshit = ἀπό τό μαλλιαρό βουνό πῆρε τό ὄνομα καί ἡ πέτρα τοῦ μαλλιού.

Πρόκειται γιά ἓνα βράχο στή θέση πού ἀναφέραμε καί πού ὀλοχρονίς εἶναι σκεπασμένος μέ λειχῆνες σέ χνοώδη μορφή, ἐξαιτίας τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος πού σκιάζεται ἀπό πυκνότατα δέντρα. Σημειώνεται μιᾶ ἀλληλοεξάρτηση μεταξύ κορφῆς καί βράχου σχετικά μέ τήν ὀνομασία, τό βασικό ὅμως εἶναι, πώς σ' ὅποιο ἀπό τά δύο καί νά ἀποδόθηκε πρῶτα, ὀφείλεται στή λέξη lesh = μαλλί. Μέ βάση τοῦτο τό διαπιστωμένο στοιχεῖο καταλήγουμε στό συμπέρασμα πώς ἡ σωστή ὀνομασία τῆς κορφῆς εἶναι Leshtór -i = ὁ μαλλιαρός, ἐπίθετο πού χαρακτηρίζει τό δασύτριχο ἄνθρωπο ἢ τό πυκνόμαλλο ζῶο, ἀλλά ἡ ἔννοιά του ἐπεκτείνεται χαρακτηρίζοντας κ' ἓναν τόπο πυκνοδασωμένο, ὅπως εἶναι πράγματι στήν περίπτωσή μας. Πρόκειται δηλαδή γιά ἐπίθετο πού οὐσιαστικοποιήθηκε διατηρώντας καθαρῆ τή σημασία του, μέ ἀρχικό τύπο mal-i leshtór = τό μαλλιαρό βουνό καί σέ ἐπέκταση τό δασωμένο βουνό.

Γιά τόν καθορισμό τῆς ἐποχῆς τῆς οἰκισῆς τῶν Βιλιῶν δέν ὑπάρχουν σχετικές πληροφορίες, ἀλλά αὐτό συμβαίνει σέ εὐρύτερη κλίμακα καί ἀφορᾷ στή μεσαιωνική καί βυζαντινή περίοδο. Γιά τοῦτο μόνο συγκριτικά σέ σχέση μέ τήν ὅλη Μεγαρίδα μπορούμε νά βγάλουμε συμπεράσματα καί γιά τά Βίλια, ἄν καί γιά τά Μέγαρα ἀκόμη «αἱ μόναι πληροφορίαι κατά τήν Βυζαντινήν ἐποχήν εἶναι περί ἐνίων ἐπισκόπων»²⁹. Καί ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι «Ἡ μελέτη τῆς Μεσαιωνικῆς Ἱστορίας δέν ἔκαμε τάς προόδους τῆς Ἀρχαϊκῆς καί Ἑλληνιστικῆς Ἱστορίας»³⁰. Μέ βάση τήν ὀνομασία τοῦ χωριοῦ πού, ὅπως ἀναφέραμε, ἀπαντᾷ στά βυζαντινά κείμενα ὡς βίγλα, ἡ οἰκισή του μπορεῖ νά ἀναχτεῖ στά βυζαντινά χρόνια καί μάλιστα στίς τελευταῖες ἑκατονταετίες τους καί νά συμπίπτει χρονολογικά μέ τά μοναστήρια τῆς περιοχῆς, τοῦ Ὁσίου Μελέτιου καί τῆς Μεταμόρφωσης. Πιθανότατα ὁ ἀρχικός οἰκισμός νά εἶταν στό σημερινό P a l i o - k a t u n d -i = τό Παλιοχώρι³¹, ὅπου καί ἡ ἐκκλησιά τοῦ Ἀη-Γιώργη ἐξίσου ἀξιόλογη μέ τούς Ταξιάρχες καί τή δίκλιτη τῆς Παναγιᾶς καί τοῦ Ἀη-Δημήτρη, πού καί οἱ δύο εἶναι μέσα στό χωριό, κι ἀκόμα μέ τά διάφορα ξωκλήσια, ὅπως τῆς Ἀγία-Παρασκευῆς, τοῦ Προφήτη Ἡλία, τοῦ Ἀη-Βασίλη κ.ἄ.

Ἡ ὑπαρξή μιᾶς βίγλας καί πρὶν ἀκόμη ἀπό τά χρόνια τοῦτα στή θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ δέν ἀποκλείεται — ἀντίθετα ἐνισχύεται ἀπό τήν ὀνομασία Kastrë = Κάστρο πού ἔχει ἀποδοθεῖ στό ψηλότερο σημεῖο τοῦ χωριοῦ ὅπου καί ἡ δίκλιτη ἐκκλησιά — ἀφοῦ ἀργότερα ὁ δεσπότης τοῦ Μορέως

29. Μελέτιος Ἀντ. Μπεναρδῆς, Ψήγματα Μεγαρικῶν, Α', χ.τ. 1936, σ. 166.

30. Στόν ἴδιο σ. 167.

31. Ἰωάννης Δ. Γκίνας, Δῆμος Βιλιῶν, Βίλια — Ἰούνιος 1977, σ. 4.

Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (1348-1425), για να προστατέψει τη χώρα του από τον τούρκικο κίνδυνο δεν άρκεστηκε στις βίγλες, αλλά ύψωσε σ' όλο τό πλάτος του Ίσθμου ισχυρό τεῖχος τό ἐξ α μ ί λ ι ο ν. Βέβαιη δέ εἶναι ἡ ἐγκατάσταση μιᾶς *vigilia* ἐκεῖ κατά τήν ἐποχή τῆς Φραγκοκρατίας, ὅποτε οἱ βιγλάτορες, ὄντας Ἄλβανοί κ' ἔχοντας μαζί τους τίς οἰκογένειες, τά ὑπάρχοντά τους καί τά ζῶα τους δημιούργησαν τόν πρῶτο πυρήνα τοῦ χωριοῦ. Καί ἀργότερα ὅμως, κατά τήν Τουρκοκρατία: «Ἡ συνήθης φρουρά... τοποθετημένη καθ' ὀμάδας εἰς τά πλέον ἐπικίνδυνα σημεῖα, ἔνθα ὑπῆρχον καί φυλάκια («βίγλες») ἠρίθμει 30-40 (φρουρούς)»³². Τοῦτοι οἱ φρουροί δέν εἴσαν ἄλλοι παρά οἱ Ἄλβανοί οἱ ἐγκαταστημένοι στήν περιοχή ἀπό τοῦς Φράγκους πού τώρα, ἐξαιτίας τῶν γενικότερων συνθηκῶν, εἶναι πιό ὀργανωμένοι καί συστηματικοί στή ζωή τους, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀναπτυχτεῖ περισσότερο καί ὁ οἰκιστικός πυρήνας τους. Εἶναι πιά οἱ «Δερβενοχωρίτες» τῆς Μεγαρίδας πού θά μᾶς ἀπασχολήσουν στίς ἐπόμενες σελίδες καί πού «μέχρι τῶν Ὀρλωφικῶν (1769-1770) ἦσαν πτωχοί καί ὀλιγάριθμοι... παραμελοῦντες δέ τήν γεωργίαν ἠσχολοῦντο μέ τήν βοσκήν αἰγῶν, τήν μεταφοράν καί πώλησιν καυσοξύλων εἰς Κόρινθον, Ἀθήνας καί Θήβας, ὡς καί τήν συλλογήν καί ἐκμετάλλευσιν τῆς ρητίνης τῶν πεύκων»³³. Ἀλλά μετά ἀπό τούτη τήν ἐπανάσταση τοῦ Μοριᾶ, ὅταν ὁ διοικητής Μουσούν Ὀγλοῦ τοῦς ἔδωσε ἐντολή νά μήν ἀφήσουν τοῦς Ἄλβανούς, πού εἴχαν αἱματοκυλίσει καί κατακάψει τό «σαντζάκι» του, τό Μοριά, νά βγοῦν ἀπό τόν Ίσθμό καί νά φύγουν, ἀλλά νά τοῦς πισωστρέψουν καί ἄν χρειαστεῖ νά τοῦς σκοτώσουν, τοῦτοι οἱ φρουροί τοῦς ἀποδεκάτισαν παίρνοντας μάλιστα καί τά πλουσιότατα «πλιάτσικά» τους. «Τό ἄφθονον χρῆμα, τό ὁποῖον ἀπέκτησαν οἱ δερβενοχωρίται ἐκ τῆς λείας, διέθεσαν διά τήν ἀγοράν γαιῶν ἀνηκουσῶν εἰς Ὀθωμανούς. Οὕτως οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Κούντουρα ἠγόρασαν τάς περισσοτέρας ἐκ τῶν ἐν Ἐλευσί-νι γαιῶν τῶν Ἀθηναίων ἀγάδων, οἱ τῶν Βιλιῶν γαίας τῆς πεδιάδος τῆς Τανάγρας παρά τῶν ἀγάδων τῶν Θηβῶν...»³⁴. Φυσική συνέπεια τούτων τῶν περιστάσεων εἶταν καί ἡ ἀνάπτυξη τοῦ χωριοῦ τῶν Βιλιῶν, ὅπου βρήκανε καταφύγιο κι ὅσοι ἄνθρωποι γλυτώσανε ἀπό τήν πειρατική ἐπιδρομή πού χάλασε τό χωριό τους, τό Παλιοχώρι³⁵.

Ὅπως ἀναφέραμε προηγουμένα, οἱ κάτοικοι τῶν Βιλιῶν καί γενικά τῆς Μεγαρίδας εἴσαν Ἄλβανοί καί «δέον νά τονισθεῖ, ὅτι οἱ δερβενοχωρίται τῆς Μεγαρίδος καί τοῦ καζᾶ τῶν Θηβῶν ἦσαν χριστιανοί Ἄλβανοί»³⁶.

32. Ἰωάννης Γ. Γιαννόπουλος, Ἡ διοικητική ὀργάνωσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατά τήν Τουρκοκρατίαν (1393-1821), Ἐν Ἀθήναις 1971, σ. 143.

33. Στόν ἴδιο σ. 144.

34. Στόν ἴδιο σ. 144-145.

35. Ἀγγελική Χατζημιχάλη, Τά Βίλια τοῦ Κιθαιρώνα. Περ. Νέα Ἐστία (1933). Τόμ. 13, σ. 126.

36. Γιαννόπουλος ὁ.π. σ. 146.

Γιά τόν καθορισμό τοῦ χρόνου τῆς ἐγκατάστασης Ἀλβανῶν σέ τούτη τήν περιοχή καί εἰδικότερα στά Βίλια θά προσφύγουμε καί πάλι στά σχετικά ἱστορικά στοιχεῖα, πού ἀφοροῦν στήν Ἀττική, μιά καί γιά τό χωριό δέν ὑπάρχουν ιδιαίτερες πληροφορίες.

Ἀρχικά εἶχαν προνοιαστεῖ στή Βοιωτία Ἀλβανοί πού κατέβηκαν ἀπό τή Θεσσαλομαγνησία τό 1383³⁷. Τότε κατέβηκαν καί μερικοί ἀπό τήν περιοχή τῆς Ἄρτας κ' ἐγκαταστάθηκαν στίς βορινές παρυφές τῆς Ἀττικῆς³⁸. Τή διαφορετική προέλευση τούτων τῶν ἐποίκων ἐπισημαίνει ὁ Μπίρης: «Ὅτι δέ εἶχαν προέλευσιν διαφορετικὴν . . . μαρτυρεῖται ἀκόμη καί σήμερα, τόσο ἀπό τήν διαφορά τῶν ἐπωνύμων, ὅσο καί ἀπό τήν παρατήρηση ὅτι διαφέρουν στόν χαρακτῆρα καί στά ἥθη τους καί δέν βρίσκονται σέ καλές σχέσεις μεταξύ τους»³⁹. Παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι: «Οἱ Ἀρβανῖτες τῆς περιφέρειας τῶν Θηβῶν μάλιστα, εἰρωνεύονται τοὺς Ἀρβανῖτες πού ἔχουν ἀπέναντί τους στό Κριεκούκι, γιά τά μυτερά κεραμίδια πού ὀρθώνουν στίς κορυφές τῆς στέγης τῶν σπιτιῶν τους πρᾶγμα τό ὁποῖον παρατηρεῖται καί στά παλιά σπίτια τῆς Χασιάς καί τῶν Λιοσίων»⁴⁰.

Μιά ἀκόμη ἐπιβεβαίωση γιά τήν ἐγκατάσταση τῶν Ἀλβανῶν στήν Ἀττική ἔχουμε ἀπό τόν Ι. Χ. Ποῦλο: «Μόνον μετά τό ἔτος 1382 πρέπει νά δεχθῶμεν ὅτι ἔλαβε χώραν μόνιμος καί ὀριστική ἐγκατάστασις Ἀλβανῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ, σποραδική μὲν κατ' ἀρχάς, πολυπληθεστέρα δ' ἔπειτα, ἰδίᾳ ἀπό τοῦ ἔτους 1402, καί ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ κυρίως ἐποίκησις τῶν Ἀλβανῶν εἰς τήν Ἀττικὴν ἐγένετο μετά τό ἔτος 1418 καί δὴ καί μεταξύ τῶν ἐτῶν 1418 καί 1425»⁴¹.

Δηλαδή ὅταν ὁ Φλωρεντινός Κάρολος Τόκκος κατέλυσε τό ἀρβανίτικο δουκάτο τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας, τό 1418, ἐδιώξε ἀπό τήν περιοχή τῆς Ἄρτας τοὺς Ἀλβανούς τοῦ ἡγεμόνα Μουρίκη Μπούα Σγούρου καί ἀπό τήν Αἰτωλία τοὺς ἄλλους τοῦ ἀφέντη Παύλου Μπούα Σπάτα. Στό διάστημα δύο χρόνων, δηλαδή ὡς τό 1420, τοῦτοι οἱ διωγμένοι προνοιάστηκαν ἀπό

37. Κωνσταντῖνος Ι. Ἄμαντος, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 141.— Κώστας Η. Μπίρης, Ἀρβανῖτες, οἱ Δωριεῖς τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, Ἀθήναι 1960, σ. 89.

38. Στόν ἴδιο ὁ.π. σ. 90.

39. Στόν ἴδιο καί στό ἴδιο.

40. Στόν ἴδιο καί στό ἴδιο.— Τά μυτερά κεραμίδια παρατηροῦνται ἀκόμη στίς στέγες παλιῶν σπιτιῶν στά Βίλια, στά Δίδυμα τῆς Ἀργολίδας, ἀλλά καί στίς Σπέτσες ὅπου τά τοποθετοῦν καί στά σύγχρονα σπίτια. Οἱ μαστόροι σέβονται τοῦτο τό στοιχεῖο, χωρίς νά ξέρουν τή σημασία του, ἀλλά ἐπειδὴ «ἔτσι τά βρήκαμε». Πρόκειται γιά «ἀποτρόπαιο» ἢ «ἀλεξίκακο» μέσο.

41. Ἰωάννης Χρ. Ποῦλος, Ἡ ἐποίκησις τῶν Ἀλβανῶν εἰς Κορινθίαν, Ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 24.

τό δούκα τῆς Ἀθήνας Ἀντώνιο Ἀτζαγιόλη, πού τούς ἀνάθεσε τήν ἀσφάλεια τοῦ δουκάτου του. Αὐτό ἄλλωστε εἶτανε καί ἡ μόνη λύση πού ἀπομένε στους διωγμένους Ἀλβανούς, πού στό μεταξύ εἶχανε ἀπορφανιστεῖ μέ τό θάνατο τοῦ ἀρχηγοῦ τους Μουρίκη⁴². Παράλληλα, καί μέ τά ἄρματα εἶχανε ἐξοικείωση καί τόπους γιά τή βοσκή τῶν κοπαδιῶν τους βρήκαν.

Ὁ καθηγητής τῆς Ἀρχαιολογίας Ἀρβανιτόπουλος γράφει: «Περί τό 1350 μέγα μέρος τῶν ὀρεσειβίων Ἀλβανῶν μετηνάστευσαν ὑπό τήν ἡγεσίαν τῶν Μπούα Σπάτα καί Πέτρου Λιόσια πρός νότον, περί δέ τό 1380 μεγάλα τμήματα Τόσκηδων κατῆλθον εἰς Βοιωτίαν, Ἀττικήν καί Πελοπόννησον»⁴³.

Ἐπομένως μποροῦμε νά συμπεράνουμε πώς καί στά Βίλια ἤρθαν οἱ Ἀλβανοί Τόσκηδες κατά τό τέλος τοῦ ιδ' αἰ. καί στίς ἀρχές τοῦ ιε' αἰ. Ἐρχόμενοι δέ σίγουρα βρήκανε οἰκισμούς στήν περιοχῆ⁴⁴.

Στό σημεῖο τοῦτο παραθέτουμε τή γνώμη τοῦ Πέτρου-Μεσογειίτη, διατυπωμένη σέ γλωσσολογική μελέτη του πάνω στό ἰδιῶμα τῶν ἀλβανοφώνων τῆς Ἀττικῆς: «Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐλληνικοῦ περιβάλλοντος, καί μάλιστα τοῦ παλαιοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐπί τῶν Ἀλβανῶν ἐποίκων τῆς Ἀττικῆς ἦτο ἰσχυρά, ὅπερ ἄλλως φαίνεται καί εἰς ἄλλας, ἐκτός τῆς γλώσσης, συνηθείας καί ἀντιλήψεις τῶν σημερινῶν ἀλβανοφώνων τῆς περιοχῆς, αἵτινες δέν ἔχουν ἀκόμη μελετηθῆ. Ἀλλ' ἡ διαπίστωσις τοῦ γλωσσικοῦ τούτου γεγονότος ὀδηγεῖ ἡμᾶς καί πρός ἄλλην κατεύθυνσιν καί διευκολύνει τήν λύσιν πολλῶν μερικωτέρων ἢ καί γενικωτέρων προβλημάτων, ἀναφερομένων εἰς τήν κατάστασιν τῆς Ἀττικῆς κατά τούς χρόνους τῆς καθόδου εἰς αὐτήν τοῦ νέου στοιχείου. . . Προκύπτει δ' ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ὡς ἀναγκαῖον τό συμπέρασμα ὅτι, ὅτε κατῆλθον οἱ Ἀλβανοί καί ἐγκατεστάθησαν εἰς τήν Ἀττικήν, ἡ περιοχῆ δέν θά ἦτο ἔρημος, ἀλλά θά κατωκεῖτο, ἔστω καί ἀραιῶς, ὑπό Ἑλλήνων κατοίκων»⁴⁵. Καί ἄλλοῦ: «Ὅτι ὅμως ἡ Ἀττική κατωκεῖτο ὑπό ἐλληνικῶν πληθυσμῶν κατά τήν ἐγκατάστασιν τοῦ νέου στοιχείου εἰς αὐτήν, ἀποδεικνύουν κατά τρόπον ἀπολύτως ἀσφαλῆ καί ἀναντίρρητον τά ἐλληνικά τοπωνύμια, εἴτε εἰς τούς ἀρχαίους χρόνους ἀνάγονται ταῦτα, εἴτε ἔχουν τήν ἀρχήν των ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, τά ὅποια ἀπαντοῦν πολλάκις εἰς τά πλέον ἀπόκεντρα σημεῖα τῆς περιοχῆς»⁴⁶.

Στά Βίλια καί πρός τήν περιοχῆ τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Παναγιᾶς καί τοῦ Ἀη-

42. Μπίρης ὁ.π. σ. 108.—Ποῦλος ὁ.π. σ. 35.

43. Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλος, (Ἀλβανία), Ἀλβανικά κρατίδια, Ἐγκυκλοπαίδεια Ἐλευθερουδάκη, Τόμ. πρῶτος, σ. 708.

44. Μπίρης ὁ.π. σ. 110.

45. Χρ. Ν. Πέτρου - Μεσογειίτης, Ἑλληνικά λέξεις ἐν τῷ ἰδιώματι τῶν ἀλβανοφώνων τῆς Ἀττικῆς, Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ι. Ἀμαντον, Ἀθῆναι 1940, σ. 248-249.

46. Στόν ἴδιο σ. 250.

Δημήτρη κι ακόμη κοντά στους Ταξιάρχες σημειώνονται ελάχιστα χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά στοιχεία σέ απομεινάρια παλιών σπιτιών. Είναι πιθανό νά έπισημαίνουν κατοικημένους κάποτε χώρους, πρίν ακόμη έρθουν οί 'Αλβανοί, αλλά είναι πιθανότερο έρχόμενοι νά πρωτοκατοίκησαν κοντά στίς εκκλησιές και νά δημιούργησαν σταδιακά τό χωριό τους δίνοντας και τήν όνομασία του στόν τύπο τής γλώσσας τους, πού σίγουρα δανείστηκαν από κάποια κοντινή βίγλα.

Σύμφωνα μέ τήν τοπική παράδοση ή δημιουργία τοῦ χωριού όφείλεται στήν καταστροφή ενός άλλου χωριού.

Σέ απόσταση λιγότερη τής μιᾶς ώρας από τά Βίλια υπάρχουν χαλάσματα πού σημειώνουν τή θέση τοῦ χωριού Παλιοχώρι. Σύμφωνα δέ μέ τήν παράδοση τοῦτο τό χωριό τό χάλασαν οί «φοῦστες»⁴⁷ πού σκλάβωσαν και τούς ανθρώπους

47. Φοῦστες στήν κυριολεξία εἶσαν τά πειρατικά καράβια· ἐδῶ ή σημασία περιλαβαίνει και τά πληρώματά τους. 'Ανάλογες παραδόσεις για «φοῦστες κουρσάρικες» άπαντοῦν στά Δίδυμα τής 'Αργολίδας, όπου οί φοῦστες λέγονται και «κάτεργα», υπάρχει δέ και τοπωνύμιο, στήν παραλιακή περιοχή τῶν Διδύμων Σαλάντι, τό Κάτεργο, κοντά στό παραθαλάσσιο εκκλησάκι τοῦ 'Αη-Γιάννη Καρτέρη, πού τοῦ δόθηκε αὐτή ή προσωνομία έπειδή, σύμφωνα μέ τήν τοπική παράδοση, «έστησε καρτέρι» στους κουρσάρους και δέν άφησε τή φύστα τους νά σαλπάρει παρά μόνο σάν άφησαν στήν πόρτα του ό,τι εἶχανε κλέψει από τά Δίδυμα. Φαίνεται πώς τό εκκλησάκι χτίστηκε κάποτε πάνω σέ τοῦτο ακριβῶς τό περιγιάλι, όπου άραζαν τά πειρατικά καράβια, για τήν προστασία τής περιοχῆς και τήν άποτροπή τοῦ κινδύνου. 'Εκτός από τίς παραδόσεις ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τόν κίνδυνο τοῦτο πού διέτρεχε ή περιοχή τής 'Ερμιονίδας παρέχονται σέ πρόσφατη έκδοση, όπου δημοσιεύονται «'Εγγραφα» και «Κείμενα» Κρανιδιώτικων οικογενειῶν, τοῦ Κρανιδιώτη Μητροπολίτη Κορίνθου Παντελεήμονος Κ. Καρανικόλα μέ τίτλο «Τό Κρανίδι», 'Εκδόσεις «Πνοή», 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου, Κόρινθος 1980, άφοροῦν δέ στά μέτρα πού πάρθηκαν κατά τῶν πειρατῶν. Στή σελ. 34 αναφέρεται: «'Η 'Ιουλιανή εἶχε για ασφάλειά της τούς Χριστιανούς Κουρσάρους από τούς όποίους κατοικιῶτανε ή περιοχή. Οί Κουρσάροι αὐτοί όπως και όλοι οί μετέπειτα Κρανιδιώτες Κουρσάροι ή μέ άλλα λόγια Πειρατές, δέν ἦσαν στήν κυριολεξία πειρατές ή ληστές αλλά 'Αντικουρσάροι ή 'Αντιπειρατές πού κτυποῦσαν γενικά τούς 'Αλγερινούς φοβερούς πειρατές και τούς Μαλτέζους και τούς έξόντωναν και κρατοῦσαν ελεύθερη και προστατευτικά όλη τήν περιοχή». Τό κείμενο τοῦτο αναφέρεται στήν πλουσιότατη Μοναχή 'Ιουλιανή Παλαιολογίνα Κομνηνή, από τό Μυστρά, πού πῆγε στήν 'Ερμιονίδα και έχτισε τό μοναστήρι τής Ζωοδόχου Πηγῆς Κορωνίδας, στή σημερινή παραλιακή Κοιλάδα τοῦ Κρανιδιού, τό 1528 (σελ. 35). 'Ο κουρσάρικος κίνδυνος κράτησε αἰῶνες για τήν 'Ερμιονίδα και τοῦτο διαπιστώνεται από δυό χαρακτηριστικά έπεισόδια πού αναφέρονται στους «'Αντικουρσάρους» της. Στή σελ. 179 γράφεται: «Εἰς τό ακρωτήριο Μαλέα ό καπετάν Γκίκας Μονοχάρτζης και 'Ι. Βούλγαρης τό 1811 συνέλαβαν ζωντανούς 60 'Αλιτζερίνους και τούς παρέδωκαν... μισοζώντανους διότι τούς έβγαλαν τό πετσί από επάνω των λουρίδες για εκδίκηση τῶν Μπαρμπαρέζων...». 'Επίσης στήν ίδια σελίδα διαβάζουμε: «'Ενα άλλο ιστορικό τοῦ Καπετάν Γκίκα· τήν Μεγάλη τρίτη τοῦ 1816 περνούσε από τή στροφάδα ένα νησάκι... αντίκρυνα τής Πελοποννήσου... εκεί τοῦ έπεσε στά χέρια ένα 'Αλγερινό κουρσάρικο μέ 30 βεδουίνους και τούς έκαυσε και άλλους τούς έσφαξεν σάν πρόβατα, διότι οί άλγερίνοι ἦσαν οί μεγαλύτεροι έχθροί τής φυλῆς μας...».